

بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر تک‌والد مدارس دبیرستان شهرستان ارومیه

ناصر پریزاد^۱، مولود رادفر^۲، وحید علینژاد^۳، سیما راهدانه سابق^{۴*}

تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۳/۰۵ تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

چکیده

پیش‌زمینه و هدف: نوجوانی یکی از مهم‌ترین و پرارزش‌ترین دوران زندگی هر فرد محسوب می‌شود، زیرا سرآغاز دگرگونی‌های جسمی و روانی است. با این حال، جدایی از یک والد به هر طریقی می‌تواند چهارچوب خانواده را به هم بریزد و التهاب این دوران را بیشتر کند. از طرفی از طریق خانواده است که نوجوان یاد می‌گیرد چگونه به جامعه پیرامون خود سامان دهد و مسئولیت اعمال خویش را به عهده بگیرد و به نظر می‌رسد تک‌والد بودن می‌تواند موجب بروز اختلال در روند مسئولیت‌پذیری نوجوانان شود. مطالعه حاضر با هدف تعیین تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر تک‌والد انجام شد.

مواد و روش کار: این پژوهش از نوع نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل بود که در سال ۱۴۰۰ بر روی ۱۰۰ نوجوان دختر تک‌والد ۱۸-۱۵ سال صورت گرفت. در این مطالعه، نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و تخصیص دو گروه به روش کنترل و مداخله به روش تصادفی انجام شد. مشارکت‌کنندگان واجد شرایط ورود به مطالعه اطلاعات دموگرافیک و پرسشنامه مسئولیت‌پذیری نوجوانان را در دو گروه کنترل و مداخله در شروع مطالعه، پس از مداخله و ۶-۴ هفته بعد از پایان مداخله تکمیل کردند. جلسات آموزش به شکل مجازی و به صورت گروهی در بستر اسکای روم به مدت ۹۰-۶۰ دقیقه انجام شد. تعداد افراد هر گروه شامل ۱۰-۶ نفر و تعداد جلسات آموزش گروهی، ۱۰ جلسه و فاصله برگزاری جلسات یک هفته بود. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های تی مستقل و آنالیز واریانس با آزمون‌های تکراری و به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ تجزیه و تحلیل شد. سطح معنی‌داری $P < 0/05$ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها: نتایج، بیانگر تفاوت آماری معناداری بین میانگین نمره مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر در دو گروه مداخله و کنترل، پس از پایان مداخله بود ($P < 0/01$).

بحث و نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج این مطالعه، آموزش مهارت‌های زندگی می‌تواند باعث افزایش مسئولیت‌پذیری آنان گردد. با توجه به اهمیت مسئولیت‌پذیری برای رشد و سلامت فردی، تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان و نهایتاً پیشرفت جامعه، آموزش مهارت‌های زندگی در نوجوانان دختر تک‌والد توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: نوجوانان، مهارت‌های زندگی، مسئولیت‌پذیری، تک‌والدی

مجله پرستاری و مامایی، دوره بیستم، شماره پنجم، پی‌درپی ۱۵۴، مرداد ۱۴۰۱، ص ۴۳۲-۴۴۵

آدرس مکاتبه: ارومیه، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، دانشکده پرستاری و مامایی، تلفن: ۰۴۴۳۲۷۵۴۹۶۳

Email: s.rahdaneh14@gmail.com

مقدمه

کشورهای صنعتی زندگی می‌کنند، در کشور ما بر اساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، بعد از جمعیت میان‌سال (۲۵-۶۴ سال) با ۵۰/۱ درصد که در رده اول قرار دارد، جمعیت نوجوان (۱۰-۲۴ سال) با ۲۰/۴۲ درصد در رده دوم قرار دارد (۲). نوجوانی، هم‌اکنون نوجوانان و هم‌اکنون والدین، دوران دشوار سال‌های بلوغ و ورود به وادی جوانی قلمداد شده است و این دوران مرحله پرکشمکش زندگی است (۳).

نوجوانی یکی از مهم‌ترین و پرارزش‌ترین دوران زندگی هر فرد محسوب می‌شود، زیرا سرآغاز دگرگونی‌های جسمی و روانی است (۱). بر اساس آمار سازمان بهداشت جهانی از هر ۴ نفر در جهان یک نفر در سن نوجوانی است و از ۱/۲ میلیارد جمعیت جهان در سن نوجوانی، ۸۵٪ آن‌ها در کشورهای در حال توسعه و بقیه در

^۱ استادیار گروه پرستاری، مرکز تحقیقات ایمنی بیمار، پژوهشکده تحقیقات بالینی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران

^۲ دانشیار روان پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران

^۳ استادیار آمار زیستی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد روان پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران (نویسنده مسئول)

رابطه والد-فرزندی یک رابطه مهم و حیاتی برای ایجاد امنیت و عشق برای نوجوانان است. احساس عشق، صمیمیت و امنیت به‌طور مستقیم ریشه در خانواده دارند. این در حالی است که از هر چهار خانواده یک خانواده آسیب‌پذیر است و یکی از مهم‌ترین گونه‌های خانواده آسیب‌پذیر، خانواده‌های تک سرپرست یا تک والدینی هستند که متأسفانه در جوامع کنونی در حال افزایش هستند (۴).

باید توجه داشت که برخی از خانواده‌ها تک والدی هستند. خانواده‌هایی که در نتیجه طلاق، مرگ، ترک خانواده، حاملگی بدون ازدواج و فرزندخواندگی به وجود می‌آیند به این نام خوانده می‌شوند (۵). این در شرایطی است که به نظر می‌رسد با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور آمار و ارقام تک والدی در سال‌های اخیر افزایش یافته باشد. مرور متون نشان‌دهنده آن است که تعداد خانوارهای تک‌والدی در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۰ با توجه به افزایش کل خانوارها در فاصله بین دو سرشماری، افزایش ۱۹ درصدی داشته است (۲).

از آنجایی که فرزندان تک سرپرست از حضور یک سرپرستی مؤثر و با صلاحیت محروم شده‌اند و از الگوهای تربیتی مناسب و مؤثری در کانون خانواده کامل بهره‌مند نبوده‌اند و یا بنا به دلایلی نظیر: از هم‌گسیختگی و ناسامانی خانواده، خشونت‌های خانوادگی، اعتیاد والدین و اشتها والدین به بی‌بندوباری‌های جنسی؛ فساد اخلاقی و سایر آسیب‌های اجتماعی، فاقد مهارت‌های فکری نظیر (حل مسئله، تصمیم‌گیری، تعیین هدف و غیره) و مهارت‌های اجتماعی نظیر (قدردانی، کار کردن با دیگران، قبول مسئولیت و غیره) و مهارت مذاکره با خود و دیگران می‌باشند (۶). از طریق خانواده است که نوجوان یاد می‌گیرد چگونه با دیگران معاشرت کند، نظم و انضباط را در امور در اولویت قرار دهد، سازگاری داشته باشد و مسئولیت اعمال خویش را به عهده بگیرد. طرز برخورد والدین نیز با نوجوان در مسئولیت‌پذیری آنان بسیار مهم و مؤثر است بنابراین به نظر می‌رسد فرزندان نوجوانان تک والد با چالش‌هایی در خصوص مسئولیت‌پذیری روبه‌رو باشند (۷). عدم حضور یک والد در زندگی مسئولیت‌پذیری فرد را دستخوش تغییر می‌کند (۸). اکثر خانواده‌های گسسته با مشکل تقسیم‌کار دوباره در خانواده مواجه هستند. به دلیل فقدان حضور مادر یا پدر، انجام امور منزل بین فرزندان و والد باقی‌مانده تقسیم می‌شود. فرارگیری نوجوانان در چنین موقعیتی مستلزم آموزش جهت تطابق با خلأ و نقش‌های جدید پیش آمده است که از همه مهم‌تر آموزش مسئولیت‌پذیری است (۹).

حال آنکه وابستگی در نوجوانان دختر تک والد به والدی که سال‌ها نقش دوگانه پدر و مادری را به عهده داشته است، به نسبت نوجوانان دیگر بیشتر بوده و این به‌نوبه خود می‌تواند موجب بروز اختلال در روند مسئولیت‌پذیری این دختران شود (۱۰). نتیجه مطالعه کالمن و همکاران نشان می‌دهد که دختران در خانواده‌های تک سرپرست آسیب‌پذیرتر بوده و ترس و اضطراب پنهان و آشکار آنان بیشتر است (۱۱). بنابراین دختران تک سرپرست نیازمند به توانمندسازی و آموزش مهارت‌های مقابله، بهزیستی و زندگی تلقی می‌شود (۱۲). مهارت‌های زندگی یعنی توانایی ایجاد روابط بین فردی مناسب و مؤثر، انجام مسئولیت‌های اجتماعی، انجام تصمیم‌گیری‌های صحیح، حل تعارض‌ها بدون توسل به اعمالی که به خود یا دیگران آسیب بزنند (۱۳). پژوهش‌های متعدد تأثیر مثبت آموزش مهارت‌های زندگی را در کاهش سوء مصرف مواد، پیشگیری از رفتارهای خشونت‌آمیز، تقویت اتکاب‌نفس، افزایش مهارت‌های مقابله با فشارها و استرس‌ها، برقراری روابط مثبت و مؤثر اجتماعی نشان داده‌اند (۱۴، ۱۵).

به نظر می‌رسد یک نوجوانان با توانمندسازی در زمینه کسب مهارت‌های زندگی قادر می‌شود بدون این‌که به خود یا دیگران صدمه بزند، مسئولیت‌های مربوط به نقش اجتماعی خود را بپذیرد و با چالش‌ها و مشکلات روزانه زندگی به شکل مؤثر روبه‌رو شود (۱۶). آموزش مهارت‌های زندگی در ایجاد و افزایش توانمندی‌هایی مانند تصمیم‌گیری، ایجاد انگیزه در حوزه پذیرش مسئولیت، ارتباط مثبت با دیگران، ایجاد عزت‌نفس مثبت، حل مشکل، خود نظم دهی و خودکفایتی دانش‌آموزان مؤثر می‌باشد (۱۷). یادگیری برخی از مهارت‌ها در دوران نوجوانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. از جمله این مهارت‌ها مسئولیت‌پذیری است. مسئولیت‌پذیری در فرآیند اجتماعی شدن به‌عنوان یکی از مشخصه‌ها و شاخص‌های جامعه‌پذیری و از ویژگی‌های انسانی است که توسط عوامل اجتماعی کننده جامعه از جمله خانواده در فرد شکل می‌گیرد (۱۸). در همین راستا، نتایج مطالعه رحیمی و همکاران نشان دادند که بین مهارت زندگی و هر یک از مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد (۱۹). روشن است که نسل نوجوانان در سایه تربیت اجتماعی خانواده می‌تواند سازنده و در پی آن هدایتگر فردای جامعه باشد و این امر نیازمند مسئولیت‌پذیری آنان است (۲۰). بنابراین، می‌توان گفت مهارت‌های زندگی و آموزش موفق آن به نوجوانان، یکی از عوامل عمده پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی و گسترش بهداشت روانی در خانه‌های کودکان و نوجوانان تک والدی می‌باشد. همچنین با توجه به اهمیت دوران نوجوانی در شکل‌گیری

¹ Kalmen & et al

به بیماری خاص و یا از دست دادن اعضای خانواده در طول مطالعه می‌باشند. تعداد نوجوانان تک والد ارزیابی شده ۱۲۴ نفر بود، ۲۴ نفر از مطالعه کنار گذاشته شدند چراکه ۱۰ نفر واجد معیار ورود نبوده و ۱۴ نفر تمایلی به همکاری نداشتند. در نهایت ۱۰۰ دانش‌آموز تک والد وارد مطالعه شدند. پس از هماهنگی با مدیر مدارس و همچنین اخذ رضایت کتبی از والد دانش‌آموز و خود دانش‌آموز نمونه‌گیری انجام شد و به نمونه‌ها اطمینان داده شد که تمام اطلاعات اخذ شده از آن‌ها محرمانه بوده و تمامی پرسشنامه‌ها فاقد نام و نام خانوادگی هستند. به هر دانش‌آموز یک کد اختصاص داده شد که مختص همان دانش‌آموز بود که در روی پرسشنامه ثبت گردید. نهایتاً دانش‌آموزان به صورت تصادفی به دو گروه کنترل و مداخله اختصاص داده شدند. شرکت‌کنندگان، به روش بلوکی‌سازی تصادفی^۳ به دو گروه مداخله و کنترل تقسیم شدند. بدین صورت که همه حالت‌های ممکن جهت قرارگیری حروف I و C در بلوک‌های چهارتایی در نظر گرفته شد که جمعاً ۶ حالت را شامل شد. این ۶ حالت از شماره ۱ تا ۶ شماره‌گذاری شده و تعداد بلوک ۴ تایی موردنیاز بر اساس تعداد نمونه مورد مطالعه مشخص شد. از آنجا که حجم نمونه موردنیاز مطالعه ۱۰۰ نفر بود، تعداد ۲۵ بلوک ۴ تایی تشکیل شد. سپس به تعداد بلوک موردنیاز (۲۵ بلوک)، عدد تصادفی بر اساس جدول اعداد تصادفی پشت سر هم ردیف شد؛ سپس بر اساس ترتیب اعداد استخراج شده از جدول، بلوک‌های مربوط به هر شماره به ترتیب، لیست شد. در نهایت نمونه‌ها به روش بلوکی‌سازی تصادفی و بر مبنای بلوک‌های ۴ تایی به دو گروه مداخله و کنترل تقسیم شدند و ۵۰ دانش‌آموز در گروه مداخله و ۵۰ دانش‌آموز در گروه کنترل قرار گرفت. جمع‌آوری اطلاعات در دو گروه کنترل و مداخله در شروع مطالعه، یک و سه ماه پس از مداخله صورت گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها شامل دو بخش اطلاعات جمعیتی شناختی که شامل اطلاعاتی همچون: (سن، جنس والد سرپرست، علت جدایی پدر و مادر، سال‌های جدایی، وضعیت تحصیلی والدین، شغل والدین، وضعیت سکونت، میزان درآمد خانواده، تعداد افراد خانواده، رتبه تولد و سابقه ابتلا به بیماری خاص) و مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری (پرسشنامه استاندارد مسئولیت‌پذیری شخصی برای نوجوانان)^۴ بود. این پرسشنامه دارای ۱۵ سؤال و سه مؤلفه پاسخگویی شخصی با ۷ سؤال، کنترل رفتاری با ۴ سؤال و کنترل شناختی با ۴ سؤال می‌باشد و بر اساس طیف چهارگزینه‌ای لیکرت به سنجش مسئولیت‌پذیری شخصی برای نوجوانان می‌پردازد. دامنه امتیاز این پرسشنامه بین ۱۵ تا ۶۰ بود. هر چه امتیاز حاصل شده از این پرسشنامه بیشتر باشد، نشان‌دهنده میزان بیشتر

شخصیت واقعی انسان، افزایش مسائل و مشکلات عاطفی و روانی در نوجوانان تک والد، رابطه مسئولیت‌پذیری بر کیفیت زندگی و رضایت اجتماعی، عزت‌نفس و بحران هویت نوجوانان و نیز در جستجوی تیم تحقیق مطالعه‌ای که تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر تک والدی بررسی کند، یافت نشد. لذا، مطالعه حاضر با هدف تعیین تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر تک والد مدارس دبیرستان شهرستان ارومیه ۱۴۰۰ انجام شد.

مواد و روش کار

پژوهش حاضر یک مطالعه نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود که محقق پس از کسب مجوز لازم از کمیته اخلاق دانشگاه (IR.UMSU.REC.1399.398) و کسب معرفی‌نامه کتبی به اداره کل آموزش پرورش استان آذربایجان غربی مراجعه و لیست دبیرستان‌های دولتی دخترانه هر ناحیه (۱ و ۲) را تهیه می‌کند. نمونه‌گیری به روش چندمرحله‌ای انجام شد. برای انتخاب نمونه‌ها در شهر، ابتدا لیست مدارس دوره دوم متوسطه-نظری، ناحیه یک (۱۰ دبیرستان) و ناحیه دو (۹ دبیرستان) آموزش‌وپرورش تهیه گردید. در مرحله بعدی از هر ناحیه، سه دبیرستان به صورت تصادفی (قرعه‌کشی) انتخاب شد. برای مثال در انتخاب مدارس ناحیه ی ک، اسامی ۱۰ دبیرستان روی کاغذ نوشته شده و در کاسه‌ای ریخته شد و ۳ کاغذ به تصادف از داخل کاسه بی‌رون کشیده شد و اسامی مدارس یادداشت شده در روی کاغذها رؤیت شد و به‌عنوان مدارس منتخب در نظر گرفته شد. بعد از انتخاب مدارس دانش‌آموزان تک والد ۱۲۴ نفر تعیین شدند و در نهایت طبق مطالعه شریعت باقری و همکاران (۱۳۹۷) (۲۱) با استفاده از فرمول اختلاف میانگین برای دو گروه مستقل با استفاده از نرم‌افزار جی پاور^۵، (Mean1: 26.17, Mean2: 32.10, SD1:3.04, SD2:2.94)، محاسبه شده و برای هر گروه ۴۲ نفر به دست آمد که با در نظر گرفتن ریزش ۲۰ درصدی برای هر گروه ۵۰ نفر (در مجموع ۱۰۰ نفر) در نظر گرفته شد.

در این پژوهش معیارهای ورود به مطالعه شامل تک والدی بودن حداقل در طی یک سال اخیر، ملیت ایرانی، ساکن شهر ارومیه، محدوده‌ی سنی ۱۵-۱۸ سال و نداشتن حادثه استرس‌زا از قبیل فوت و ابتلا به بیماری صعب‌العلاج اعضای درجه‌یک خانواده در ۶ ماه اخیر و معیارهای خروج از مطالعه شامل عدم تمایل دانش‌آموز جهت ادامه حضور در جلسات آموزشی گروهی، غیبت بیش از دو جلسه از جلسات آموزشی و بروز هرگونه حادثه استرس‌زا مانند ابتلا

³ Personal Responsibility Scale for Adolescents

¹ G Power

² Blocked Randomization

و نیاز به یادآوری رفع اشکال صورت گرفت. برای گروه کنترل مداخله خاصی در نظر گرفته نشد اما در پایان پژوهش و پس از دومین پس‌آزمون، محتوای برنامه آموزشی در اختیار گروه کنترل قرار گرفته شد. منبع مورد استفاده و محتویات جلسات با استفاده از پکیج ده‌جلدی کتاب‌های مهارت زندگی نوجوانان شامل پنج جلد کتاب راهنمای مربی و پنج جلد کتاب کار نوجوان نوشته ایوان پیرسون و ترجمه دکتر زهره قربانی (۲۴) به همراه استفاده ترکیبی از گایدلاین‌ها، مقالات و کتب و متون علمی دیگر تنظیم شد و توسط محقق گردآوری و در جلسات آموزش ارائه داده شد.

قبل از شروع جلسه ابتدایی پرسشنامه مسئولیت‌پذیری توسط مشارکت‌کنندگان تکمیل شد. سپس جلسه ابتدایی برای گروه مداخله، با محوریت معارفه، ایجاد ارتباط با نوجوانان و ایجاد یک جو اطمینان‌بخش، رفع سوء تفاهم و تردید، درگیری عاطفی نوجوانان با یکدیگر، توضیح روند اجرای جلسات آموزش گروهی آغاز شد و در ادامه به بحث پیرامون ابعاد مهارت‌های خودآگاهی پرداخته شد. پس از بحث گروهی و پرسش و پاسخ در انتهای جلسه اول، تاریخ و زمان تشکیل جلسه بعدی هماهنگی و برنامه‌ریزی شد. اولین پرسشنامه‌ها قبل از شروع کلاس‌ها تکمیل شد و پرسشنامه‌های بار دوم و سوم نیز به صورت آنلاین تکمیل شد. جلسات با حضور محقق ارائه، هدایت و مدیریت شد.

مسئولیت‌پذیری شخصی برای نوجوانان بود و بالعکس. پرسشنامه مسئولیت‌پذیری شخصی برای نوجوانان توسط مرگلر و شیلد (۲۲) (۲۰۱۶) به منظور سنجش مسئولیت‌پذیری شخصی برای نوجوانان طراحی و تدوین شده است و در ایران توسط جوکار و همکاران (۱۳۹۸) اعتباریابی شده است (۲۳). در پژوهش جوکار و همکاران (۱۳۹۸) روایی محتوایی و صوری و ملاکی این پرسشنامه مناسب ارزیابی شده است و همچنین قابلیت اعتماد یا پایایی این ابزار به وسیله ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای این پرسشنامه بالای ۰/۷ برآورد شد (۲۳).

جلسات آموزش گروهی به مدت ۹۰-۶۰ دقیقه و تعداد افراد هر گروه شامل ۱۰ نفر و تعداد جلسات آموزش گروهی ۱۰ جلسه که فاصله برگزاری جلسات یک هفته بود، به صورت مجازی و در بستر اسکای روم برگزار شد. (لازم به ذکر است به دلیل شیوع و پاندمیک بیماری کووید ۱۹ رعایت موازین و پروتکل‌های بهداشتی در خصوص اجتناب از گردهمایی جلسات به صورت آنلاین صورت پذیرفت). جلسات آموزشی با استراتژی سخنرانی و بحث گروهی و پرسش و پاسخ توسط محقق برگزار شد. محتوای آموزشی در قالب پاورپوینت در بستر اسکای روم به اشتراک گذاشته شد. همچنین در شروع هر جلسه آموزشی ابتدا مروری بر مطالب جلسه گذشته، دریافت بازخورد و تأثیرگذاری انجام گرفت و در صورت وجود ابهام

محتوای جلسات:

جلسات	عناوین مورد بحث و آموزش	موضوعات به کار رفته	مدت زمان جلسات و استراتژی به کار رفته
۱	مهارت خودآگاهی	<ul style="list-style-type: none"> آگاهی از نقاط ضعف آگاهی از نقاط قوت تصویر - خود واقع بینانه آگاهی از حقوق و مسئولیت‌ها توضیح ارزش‌ها 	آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه) سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ
۲	مهارت تفکر خلاق	<ul style="list-style-type: none"> آموزش فن‌های پرورش تفکر خلاق 	آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه) سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ
۳	مهارت حل مسئله	<ul style="list-style-type: none"> تشخیص مشکلات، علل و ارزیابی دقیق 	آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه) سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ
۴	مهارت تفکر نقادانه	<ul style="list-style-type: none"> آموزش استراتژی‌های لازم جهت به کارگیری تفکر نقادانه 	آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه) سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ
۵	مهارت‌های ارتباطی	<ul style="list-style-type: none"> ارتباط کلامی و غیرکلامی مؤثر ابراز وجود 	آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه) سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ

¹Yvanna Pearson

	<ul style="list-style-type: none"> • مذاکره • امتناع • غلبه بر خجالت • گوش دادن 	
	<ul style="list-style-type: none"> • همکاری و مشارکت • اعتماد به گروه • تشخیص مرزهای بین فردی مناسب • دوست‌یابی • شروع و خاتمه ارتباطات 	مهارت‌های بین فردی
آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه)	تن آرامی و روش‌های کنترل تنفسی	فن‌های کنترل استرس
سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ	<ul style="list-style-type: none"> • علاقه داشتن به دیگران • تحمل افراد مختلف • رفتار بین فردی همراه با پرخاشگری کمتر • دوست‌یابی • احترام قائل شدن برای دیگران 	همدلی
آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه)	<ul style="list-style-type: none"> • تصمیم‌گیری فعالانه بر مبنای آگاهی از حقایق • تصمیم‌گیری بر مبنای ارزیابی دقیق موقعیت‌ها • مهارت حل تعارض • تشخیص راه‌حل‌های مشترک 	مهارت‌های تصمیم‌گیری
سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ	شناخت هیجانات خود و دیگران	
آموزش گروهی (۶۰-۹۰ دقیقه)	<ul style="list-style-type: none"> • مقابله صحیح با هیجانات • مقابله با موقعیت‌هایی که قابل تغییر نیستند 	مهارت مقابله با هیجانات منفی
سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ		

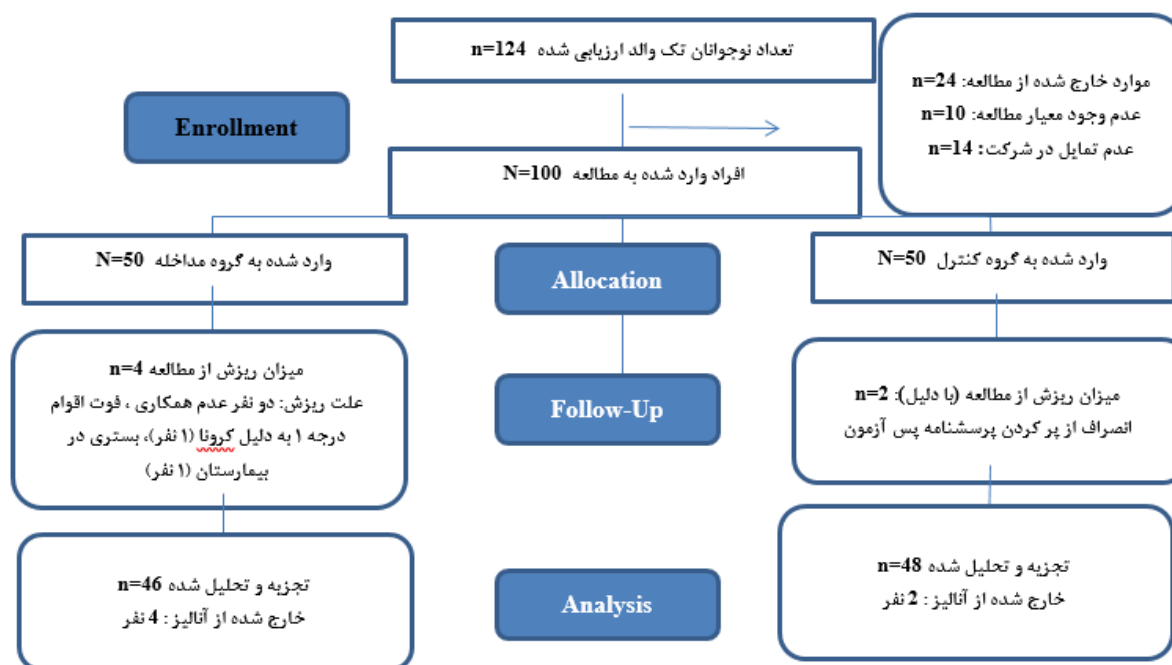
بررسی گروه‌ها از نظر متغیرهای دموگرافیک استفاده شد. برای بررسی مسئولیت‌پذیری در دو گروه در برهه زمانی مختلف در طول مطالعه از آزمون تحلیل واریانس با اندازه‌گیری‌های تکرار شده^۳ استفاده شد. تحلیل‌ها با در نظر گرفتن سطح معنی‌داری $P < 0/05$ و با استفاده از نسخه ۲۲ نرم‌افزار SPSS صورت گرفت.

در نهایت برای تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از بخش کمی مطالعه، از آمار توصیفی به صورت ارائه اطلاعات در جدول توزیع فراوانی استفاده شد. برحسب نوع داده‌ها، از آزمون‌های کای اسکوئر^۱، آزمون دقیق فیشر، آزمون تی مستقل^۲ و آزمون من ویتنی یو برای

^۳ Anova repeated measures

^۱ chi-square

^۲ Independent t-test

فلوچارت (۱): فلوچارت مطالعه

می‌باشد. در این مطالعه دو گروه از نظر میانگین سن ($P = 0/71$)، سال‌های جدایی پدر و مادر ($P = 0/947$)، تعداد فرزندان خانواده ($P = 0/878$)، والد سرپرست ($P = 0/529$)، علت جدایی پدر و مادر ($P = 0/587$)، سطح تحصیلات پدر ($P = 0/67$)، سطح تحصیلات مادر ($P = 0/66$)، وضعیت اقتصادی ($P = 0/901$)، شغل پدر ($P = 0/807$)، شغل مادر ($P = 0/529$)، وضعیت سکونت ($P = 0/788$) و سابقه ابتلا به بیماری خاص ($P = 0/741$) همگن بوده و معنی‌دار نبودند.

یافته‌ها

در این مطالعه ۸ نفر ریزش وجود داشت. حین پیگیری اولیه (یک ماه پس از مداخله) در هر دو گروه یک نفر از مطالعه خارج شد و در پیگیری دوم (سه ماه پس از مداخله) یک نفر از گروه کنترل و سه نفر از گروه مداخله به دلایلی که در فلوچارت مطالعه (۲-۳) ذکر شده است از مطالعه خارج شدند.

مطابق با جدول شماره ۱ که نشان‌دهنده مقایسه واحدهای پژوهش برحسب مشخصات کمی و کیفی جمعیت شناختی نوجوانان تک والد شرکت‌کننده در مطالعه، در دو گروه مداخله و کنترل

جدول (۱): مقایسه واحدهای پژوهش برحسب مشخصات جمعیت شناختی کیفی و کمی در دو گروه مداخله و کنترل

متغیر	گروه مداخله		گروه کنترل		آماره آزمون	P value
	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
پدر	۱۶	۳۲	۱۹	۳۸	$\chi^2 = 0/396$	$P = 0/529$
	۳۴	۶۸	۳۱	۶۲		
والد سرپرست	۳۳	۶۶	۳۱	۶۲	$F = 1/332$	$P = 0/587$
	۲	۴	۵	۱۰		

	۲۸	۱۴	۳۰	۱۵	فوت	
$X^2=۰/۸۰۱$	۱۶	۸	۱۰	۵	زیر دیپلم	
$df=۲$	۳۸	۱۹	۴۰	۲۰	دیپلم	تحصیلات پدر
$^*P=۰/۶۷$	۴۶	۲۳	۵۰	۲۵	دانشگاهی	
$F=۰/۶۰۷$	۱۰	۵	۶	۳	زیر دیپلم	
$^{**}P=۰/۸۶۶$	۴۶	۲۳	۵۰	۲۵	دیپلم	تحصیلات مادر
	۴۴	۲۲	۴۴	۲۲	دانشگاهی	
$X^2=۰/۲۰۸$	۱۲	۶	۱۴	۷	دخل بیشتر از خرج	
$df=۲$	۵۰	۲۵	۵۲	۲۶	دخل برابر خرج	وضعیت اقتصادی
$^{**}P=۰/۹۰۱$	۳۸	۱۹	۳۴	۱۷	دخل کمتر از خرج	
$F=۱/۱۷۲$	۵۶	۲۸	۶۰	۳۰	کارمند	
$^{**}P=۰/۸۰۷$	۳۴	۱۷	۲۶	۱۳	کارگر	شغل پدر
	۸	۴	۱۰	۵	بیکار	
	۲	۱	۴	۲	بازنشسته	
$X^2=۰/۳۹۶$	۳۸	۱۹	۳۲	۱۶	خانه‌دار	
$df=۱$	۶۲	۳۱	۶۸	۳۷	شاغل	شغل مادر
$^*P=۰/۵۲۹$						
$F=۰/۶۱۲$	۶۴	۳۲	۶۰	۳۰	استیجاری	
$^{**}P=۰/۷۸۸$	۳۰	۱۵	۳۶	۱۸	شخصی	وضعیت مسکونی
	۶	۳	۴	۲	زندگی با اقوام	
$F=۰/۴۴۷$	۱۲	۶	۸	۴	بله	
$^{**}P=۰/۷۴۱$	۸۸	۴۴	۹۲	۴۶	خیر	سابقه ابتلا به بیماری خاص
آماره آزمون	گروه کنترل		گروه مداخله		متغیر	
P value	میانگین \pm انحراف معیار		میانگین \pm انحراف معیار			
$Z=-۰/۷۳۲$	$۱۶/۳۲ \pm ۱/۱۱$		$۱۶/۲۴ \pm ۱/۱۲$		سن	
$^{***}P=۰/۷۱$						
$Z=-۰/۰۶۶$	$۴/۸۸ \pm ۲/۰۱$		$۴/۸۸ \pm ۱/۸۴$		مدت جدایی	

***P=۰/۹۴۷			(پدر و مادر)
Z=-۰/۱۵۴	۲/۸۸ ± ۰/۸۲	۲/۹ ± ۰/۷۹	تعداد فرزندان خانواده
P=۰/۸۷۸			آزمون کای اسکویر ^x آزمون دقیق فیشر ^{xx} آزمون من ویتنی ^{}

یک ماه و سه ماه بعد از مداخله روند صعودی داشت که حاکی از تأثیر مثبت آموزش مهارت‌های زندگی در مسئولیت‌پذیری نوجوانان بود (جدول ۲).

نتایج نشان داد که میانگین نمره مسئولیت‌پذیری برخلاف گروه کنترل که در طول مطالعه ثابت بود، در گروه مداخله قبل از مداخله،

جدول (۲): مقایسه میانگین نمره کل مسئولیت‌پذیری در ۳ مقطع زمانی بین دو گروه مداخله و کنترل قبل و یک ماه بعد از مداخله و سه ماه بعد از مداخله

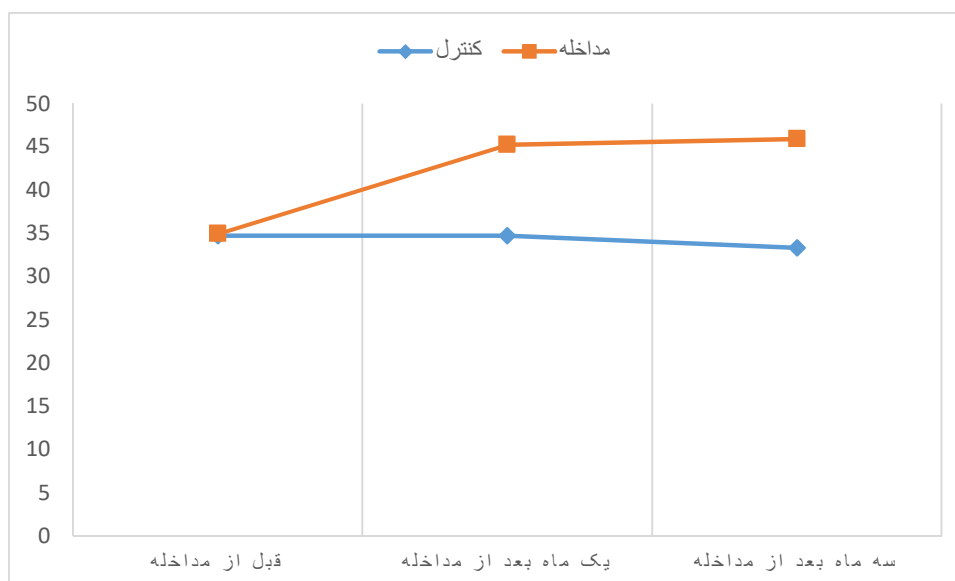
نمره کل مسئولیت‌پذیری	قبل از مداخله	یک ماه بعد از مداخله	سه ماه بعد از مداخله
گروه	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین
مداخله	۳۴/۳ ± ۹۲/۰۴	۴۵/۲ ± ۲/۳۹	۴۵/۳ ± ۸۶/۴
کنترل	۳۴/۳ ± ۷/۰۶	۳۳/۳ ± ۹۸/۲۵	۳۳/۳ ± ۲۶/۴۴

است، لذا فرض (یکسان بودن سطوح مختلف فاکتور زمان) حداکثر با اطمینان ۰/۹۹ رد می‌شود. بنابراین تفاوت آماری معنی‌داری در میانگین نمره مسئولیت‌پذیری در زمان‌های مختلف مشاهده گردید (P=۰/۰۰۰۱). آزمون آماری بیانگر این مطلب است که اثر متقابل زمان و مداخله بر روی میانگین نمره مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان معنی‌دار است (P=۰/۰۰۰۱). در واقع روند متغیر پاسخ (نمره مسئولیت‌پذیری) در طول زمان برای دو گروه یکسان نیست. همچنین، نتایج جدول آنالیز واریانس نشان می‌دهد روند میانگین نمره مسئولیت‌پذیری تفاوت آماری معنی‌داری بین گروه مداخله و کنترل وجود دارد (P=۰/۰۰۰۱). (جدول ۳) که این امر در نمودار ۱ نیز می‌توان مشاهده نمود.

برای مقایسه میانگین متغیر مسئولیت‌پذیری و ابعاد آن (پاسخگویی شخصیتی، کنترل رفتاری و کنترل شخصیتی) در سه مقطع زمانی قبل و یک ماه بعد از مداخله و سه ماه بعد مداخله بین دو گروه مداخله و کنترل از تحلیل واریانس با اندازه‌های تکراری استفاده شد. لازم به ذکر است که داده‌ها در هر سه مقطع در گروه‌ها دارای توزیع نرمال بودند و پیش‌شرط ماچلی تست برای هیچ‌کدام از متغیر مسئولیت‌پذیری و ابعاد آن (پاسخگویی شخصیتی، کنترل رفتاری و کنترل شخصیتی) این آزمون برقرار نبوده است (P<۰/۰۵). در نتیجه جهت تحلیل آزمون اثر زمان و اثر زمان و مداخله از آزمون تصحیح گرینهاوس-گیزر استفاده شد. با توجه به اینکه مقدار معنی‌داری متغیر زمان کمتر از ۰/۰۵

جدول (۳): نتایج حاصل از آزمون تحلیل طرح‌های تکراری (متغیر مسئولیت‌پذیری) برای بررسی اثر زمان و اثر توأم زمان و گروه

اثر	مجموع مربعات	درجه آزادی	مقدار آماره F	سطح معنی‌داری
زمان	۱۶۳۷/۸۱	۱/۸۴	۱۴۸/۷۷	۰/۰۰۰۱
متقابل زمان و مداخله	۲۱۹۴/۶۱	۱/۸۴	۱۹۹/۳۴	۰/۰۰۰۱
مداخله	۴۵۳۱/۸۴	۱	۲۵۸/۳	۰/۰۰۰۱

نمودار (۱): نمودار خطی میانگین متغیر نمره مسئولیت‌پذیری در سه مقطع زمانی مورد مطالعه بین دو گروه کنترل و مداخله

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر تک‌والد انجام شده است. در بررسی مشخصات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در مطالعه حاضر دو گروه مداخله و کنترل، از نظر مشخصات فردی، وضعیت اقتصادی و اجتماعی با هم همگن بودند، که این عوامل می‌تواند بر میزان مسئولیت‌پذیری نوجوانان تأثیرگذار باشند، به طوری که نتایج مطالعات متعدد نشان می‌دهد، جنسیت، سن، تحصیلات والدین، شغل والدین، میزان درآمد خانواده، وضعیت جسمی و روانی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان مؤثرند (25, 26) همچنین علت جدایی و طلاق والدین و سال‌های جدایی با وضعیت مسئولیت‌پذیری نوجوانان تک‌سرپرست مرتبط شناخته شده است (27, 28).

نتایج مطالعه نشان داد که میزان مسئولیت‌پذیری در دختران تک‌والدی که در آزمودنی‌هایی که تحت آموزش گروهی مهارت‌های زندگی قرار گرفتند، نسبت به آزمودنی‌هایی که این شیوه مداخله را دریافت نکرده‌اند، افزایش یافته است. این امر حاکی از اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر ارتقا مسئولیت‌پذیری نوجوانان و به عبارتی موجب افزایش احساس مسئولیت در حیطه‌های مسئولیت‌پذیری شخصی، رفتاری و شناختی شده است. در همین راستا نتایج مطالعه باقری و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد دانش‌آموزانی که تحت آموزش گروهی با محوریت مهارت‌های اجتماعی-ارتباطی به طور معناداری با افزایش مسئولیت‌پذیری و سازگاری همراه بودند. به عبارت بهتر دانش‌آموزان با شرکت در جلسات آموزش مهارت‌های اجتماعی-ارتباطی و با بهره‌گیری از فن‌های این روش آموزشی و

افزایش بینش و آگاهی لازم، می‌توانند مسئولیت‌پذیری خود را افزایش داده و سازگاری آن‌ها نیز افزایش چشمگیری داشته باشد. به طور کلی نوجوانان با آموزش مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی می‌توانند با افزایش مسئولیت‌پذیری، در برخورد با مشکلات پیش رو، تاب‌آوری بیشتری از خود نشان دهند (۲۱). با توجه به اینکه گروه هدف این مطالعه نوجوانان پسر بود اما در زمینه اثربخش بودن آموزش این مهارت‌ها به نوجوانان در راستای افزایش مسئولیت‌پذیری با نتایج مطالعه حاضر همسو بود.

نتایج مطالعه‌ای دیگر که توسط بوازین و همکاران (۱۳۹۷) با هدف تعیین تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دختران نوجوان افسرده انجام شد، نشان داد آموزش مهارت‌های ارتباطی که جز اصلی مهارت‌های زندگی می‌باشد با ارتقا مسئولیت‌پذیری اجتماعی نوجوانان دختر دچار افسردگی همراه است. نتایج این مطالعه با وجود اینکه گروه هدف آن نوجوانان دختر افسرده بود و ابزار سنجش مسئولیت‌پذیری متفاوت با ابزار به کار برده شده در مطالعه حاضر بود اما در جهت اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی از مجموعه مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری نوجوانان دختر، هم سو با مطالعه حاضر می‌باشد (۲۹). مطالعه حدادی و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که آموزش مهارت‌های زندگی به روش مقابله متمرکز بر مسئله نوجوانان دختر مؤثر است. به عبارت دیگر، آموزش مهارت‌های تصمیم‌گیری، حل مسئله، تفکر، خودآگاهی، شیوه مقابله با استرس، مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌هایی از این قبیل به دانش‌آموزان، موجب دید بازتر و عمیق‌تر آنان نسبت به موضوعات می‌شود و آنان خواهند توانست جنبه‌های مختلف موضوع

را مورد بررسی قرار داده و به حل آنان بپردازند که همین امر موجب تصمیم‌گیری‌های درست و در نتیجه مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی بیشتر آنان خواهد بود (۳۰). که نتایج این مطالعه نیز هم‌جهت با مطالعه حاضر می‌باشد. همچنین مطالعه‌ای توسط نادری بنی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد دانشجویان شرکت‌کننده در جلسات آموزشی مهارت‌های زندگی با ارتقا جرات ورزی و مسئولیت‌پذیری همراه بودند و به‌عبارتی دیگر آموزش مهارت زندگی به‌طور معنی‌داری بر میزان جرات‌ورزی و مسئولیت‌پذیری دانشجویان مؤثر بوده است (۳۱). در همین راستا نتایج مطالعه رحیمی که با هدف تحلیل رابطه بین مهارت‌های زندگی با میزان مسئولیت‌پذیری در دانشجویان انجام شد، نیز نشان داد مهارت زندگی قابلیت پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانشجویان را دارد. هر چه مهارت زندگی در دانشجویان افزایش پیدا کند، میزان مسئولیت‌پذیری آن‌ها نیز افزایش می‌یابد (۳۲). که نتایج این مطالعات نیز همسو با نتایج مطالعه حاضر می‌باشند.

در همین مضمون مطالعه‌ای دیگر توسط احتشام زاده و همکاران (۱۳۹۳) نشان داده شد که آموزش مهارت‌های زندگی باعث افزایش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر می‌شود. که مطابق و همسو با نتایج مطالعه حاضر است. تبیین احتمالی در مورد این یافته به این صورت است که آموزش مهارت‌ها باعث تغییر مثبت در توانایی تصمیم‌گیری، نگرش مثبت نسبت به توانمندی‌ها شده و بر احساس مسئولیت تأثیرگذار باشد (۳۳). کلی و همکاران^۱ (۲۰۱۹) مطالعه‌ای با هدف تعیین تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری سلامتی در حیطة جنسی، نوجوانان دختر انجام دادند و نتایج نشان داد توانمندسازی دختران نوجوان که جزو گروه‌های در معرض خطر جامعه می‌باشند و تجهیز کردن آنان با آموزه‌های مبتنی بر مهارت‌های زندگی می‌تواند با مسئولیت‌پذیری جنسی نوجوانان همراه باشد. دانش‌آموزان دختری که تحت آموزش مهارت‌های جنسی قرار می‌گیرند یاد می‌گیرند که باید در قبال سلامتی خود و جامعه پاسخگو باشند و مسئولیت‌های محوله بر خود را بپذیرند (۳۴). در همین زمینه نیز نتایج مطالعه کوسوما و همکاران^۲ (۲۰۲۰) نشان داد تقویت اصول تفکر نقادانه که جزو مهارت‌های ده‌گانه مهارت‌های زندگی می‌باشد از طریق ایجاد حس پرسشگری، جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف، بررسی و ارزیابی اطلاعات جمع‌آوری‌شده و ارزش‌گذاری آن‌ها، موجبات نتیجه‌گیری صحیح در نظر گرفتن و انتخاب بهترین مفهوم یا راه‌حل در جامعه می‌شود و موجبات نگاه انتقادی دانش‌آموزان در برابر مسئولیت‌های محوله در خانواده و جامعه و تحلیل درست از موقعیت‌ها و

مسئولیت‌پذیری آنان می‌گردد (۳۵). عبیدالله و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که آموزش دانش‌آموزان برای پذیرش مسئولیت در درون خانواده روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آن‌ها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بی‌شماری است که در بیرون از خانواده با آن‌ها مواجه خواهند شد (۳۶).

برخلاف نتایج مطالعه حاضر، مطالعه مرادی در سال ۱۳۹۳ نشان داد که آموزش مهارت‌های زندگی بر افزایش عزت‌نفس دانش‌آموزان دختر و پسر مؤثر بوده است؛ ولیکن آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر و پسر مؤثر نبوده است. از دلایل احتمالی اختلاف نتایج این مطالعه با مطالعه حاضر می‌توان به جامعه هدف مختلط در این پژوهش اشاره کرد که بدون در نظر گرفتن تفکیک جنسیتی انجام شده است. دوم مطالعه حاضر می‌تواند به فرهنگ متفاوت جامعه پژوهش (بوشهر) از دلایل اثرگذار بر نتایج باشد. همچنین مقیاس مورد استفاده برای سنجش مسئولیت‌پذیری در این مطالعه استفاده از بعد مسئولیت اجتماعی پرسشنامه‌ی هوش اجتماعی است. که به نظر می‌رسد اختصاصی نبودن پرسشنامه جهت بررسی پیامد مطالعه می‌توانسته بر نتیجه‌گیری مطالعه تأثیرگذار باشد (۳۷). از محدودیت‌های پژوهش حاضر به چند نکته اشاره می‌شود؛ بیان سطح مسئولیت‌پذیری توسط مشارکت‌کننده یک خود گزارش دهی است و ممکن است در افراد مختلف گزارش‌های متفاوتی ارائه شود که این امر از کنترل پژوهشگر خارج بود. همچنین انگیزه پایین افراد جهت شرکت در برنامه مداخلاتی که با توضیح دادن در خصوص منافع آموزش مهارت‌های زندگی و پیامدهای عدم توانمندسازی در این زمینه، تیم تحقیق توانست آنان را به مشارکت نمودن در برنامه‌ها تشویق کند. همچنین برخی از دانش‌آموزان نمی‌خواستند تا دوستان دیگر آن‌ها متوجه وضعیت خانوادگی یا تک‌والدی بودن آن‌ها باشند و درعین حال علاقه به شرکت در مداخله داشتند که تصمیم گرفته شد تمامی مشارکت‌کنندگان در جلسات با اسامی مستعار وارد جلسه شدند.

نتیجه‌گیری

با توجه به تأثیر مثبت آموزش مهارت‌های زندگی بر مسئولیت‌پذیری دختران نوجوان تک‌سرپرست در این پژوهش می‌توان چنین نتیجه گرفت که فراهم نمودن زمینه آموزش‌های مهارت‌های زندگی به‌منظور خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری نوجوانان و دانش‌آموزان، احتمالاً می‌تواند آن‌ها را در برابر فشارهای روانی - اجتماعی ناشی از متزلزل شدن کانون خانواده در نتیجه‌ی

² Kusuma & et al

¹ Kelly & et al

از خانواده و سایر افراد جامعه اثر خواهد گذاشت. با توجه به اهمیت مسئولیت‌پذیری برای رشد و سلامت فردی، تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان و نهایتاً پیشرفت جامعه، آموزش مهارت‌های زندگی در نوجوانان دختر تک‌والد توصیه می‌شود.

تشکر و قدردانی

این مقاله ماحصل پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته روان‌پرستاری دانشگاه علوم پزشکی ارومیه و با کد اخلاق IR.UMSU.REC.1399.398 می‌باشد. بدین‌وسیله از معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی ارومیه و مسئولین و مدیران مدارس شهرستان ارومیه و کلیه نوجوانان شرکت‌کننده و اولیاء محترم آنان در این مطالعه، تقدیر و تشکر می‌گردد.

References:

1. Laufer ME. Adolescence and developmental breakdown: A psychoanalytic view: Routledge; 2018.
2. Center IS. Iran Statistical Year Book. Iran: Publication of Statistical Centre 2017.
3. Ogden T, Hagen KA. Adolescent mental health: Prevention and intervention: Routledge; 2018.
4. King V, Boyd LM, Pragg B. Parent-adolescent closeness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *J Fam Issues* 2018;39(7):2007-36. Available from: <http://dx.doi.org/10.1177/0192513X17739048>.
5. Leung JTY, Shek DTL. Family processes and adolescent achievement motivation in poor Chinese single-mother families. *J Fam Issues* 2018;39(9):2523-44. Available from: <http://dx.doi.org/10.1177/0192513x18757827>.
6. Hilton JM, Desrochers S. Children's behavior problems in single-parent and married-parent families: Development of a predictive model. *J Divorce Remarriage* 2018;37(1-2):13-36.
7. Spencer MB, Dupree D, Swanson DP. Parental monitoring and adolescents' sense of responsibility for their own learning: An examination of sex

تک سرپرست شدن، مقاوم کند. با توجه به نقش پررنگ روان‌پرستاران در ارائه مشاوره و آموزش‌های سلامت روان دوران نوجوانی و بلوغ، باید سعی شود که روش‌های مشاوره‌ای و آموزشی مناسب در جهت توانمندسازی دختران نوجوان تک‌والد بهره گرفته شود. یافته‌های این مطالعه تأکید کرد آموزش مهارت‌های ده‌گانه زندگی و سایر مؤلفه‌های مؤثر در مسئولیت‌پذیری مانند خودکارآمدی و انتظار واقع‌بینانه از خود می‌توانند به‌عنوان پشتوانه اثربخش در تأمین سلامت نوجوانان دختران امروز و مادران آینده در نظر گرفته شود. درواقع نظر به اینکه از لحاظ کثرت و اهمیت قشر نوجوان (به‌عنوان آینده‌سازان مملکت) از بیش‌ترین و مهم‌ترین گروه‌های جامعه ما محسوب می‌شوند لازم است سعی در شناخت مشکلات، گرفتاری‌ها و نیازهای آنان داشته باشیم. اگر مشکلات این قشر از جامعه حل نشود معمولاً در قالب یکی از معضلات جامعه در تمامی نهادها، اعم

differences. *J Negro Educ* 1996;65(1):30. Available from: <http://dx.doi.org/10.2307/2967366>.

8. Deleire T, Kalil A. Good things come in threes: Single-parent multigenerational family structure and adolescent adjustment. *Demography* 2002;39(2):393. Available from: <http://dx.doi.org/10.2307/3088345>.
9. Weiss RS. Growing up a little faster: The experience of growing up in a single-parent household. *J Soc Issues* 1979;35(4):97-111. Available from: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4560.1979.tb00815.x>.
10. Dornbusch SM, Carlsmith JM, Bushwall SJ, Ritter PL, Leiderman H, Hastorf AH, et al. Single parents, extended households, and the control of adolescents. *Child Dev* 1985;56(2):326. Available from: <http://dx.doi.org/10.2307/1129723>.
11. Kalman MB. Adolescent girls, single-parent mothers, and menarche. *Holist Nurs Pract* 2017;17(1):36-40.
12. Garg R, Melanson S, Levin E. Educational aspirations of male and female adolescents from single-parent and two biological parent families: A comparison of influential factors. *J Youth Adoles* 2007;36(8):1010-23. Available from: <http://dx.doi.org/10.1007/s10964-006-9137-3>.

13. Danish SJ. Interventions for enhancing adolescents' life skills. *humanist psychol* 1996;24(3):365-81. Available from: <http://dx.doi.org/10.1080/08873267.1996.9986864>.
14. Boyd BL. Developing Life Skills in Youth: How 4-Hers Perceive Their Leadership [and] Teens Reaching Youth: Developing Teens to Teach Others. *J Extension* 1992;30:16-20.
15. Haji TM, Mohammadkhani S, Hahtami M. The effectiveness of life skills training on happiness, quality of life and emotion regulation. *Procedia Soc Behav Sci* 2011;30:407-11. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.080>.
16. Mameli C, Molinari L, Passini S. Agency and responsibility in adolescent students: A challenge for the societies of tomorrow. *Br J Educ Psychol* 2019;89(1):41-56. Available from: <http://dx.doi.org/10.1111/bjep.12215>.
17. Brunelle J, Danish SJ, Forneris T. The impact of a sport-based life skill program on adolescent prosocial values. *Appl Dev Sci* 2007;11(1):43-55. Available from: http://dx.doi.org/10.1207/s1532480xads1101_3
18. Brody GH, Flor DL, Gibson NM. Linking maternal efficacy beliefs, developmental goals, parenting practices, and child competence in rural single-parent African American families. *Child Dev* 1999;70(5):1197-208. Available from: <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00087>.
19. Rahimi H. The analysis of relationship between life skills and responsibility in students at university of kashan. *Culture Islamic Univ* 2015;5(9):170-85.
20. Jadidi M, Gholamzadeh R, Donyavi R. Explaining the structural model of responsibility based on family function and social competence with the mediator role of adolescent purpose in life. *J Nurs Midwifery Sci* 2017;4(1):32. Available from: <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.jnms.4.1.32>.
21. Shariat bagheri M, Nikpour F. The effect of teaching socio-communicative skills on accountability and adaptation with school in students. *J Psycho Model Method* 2018;9(32):203-20.
22. Mergler A, Shield P. Development of the Personal Responsibility Scale for adolescents. *J Adolesc* 2016;51(1):50-7. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.05.011>.
23. Jowkar H, Fooladchang M, Korhani N. The study of the Reliability and Validity of Personal Responsibility Scale for Adolescents. *Rooyesh Ravanshenasi J* 2019;8(10):161-70.
24. Pearson I. Adolescent Life Skills Conflict Resolution (Instructor Guide) Saye Sokhan 2012.
25. Yazdanpanah L, Hekmat F. Study of effective factors on social responsibility between students of Shahid Bahonar University of Kerman. *J Iranian Soc Stud* 2014;8(2):128-52.
26. Salehi M, Tarighi H, Rezanezhad M. Empirical study on the effective factors of social responsibility disclosure of Iranian companies. *J Asian Bus Econ Stud* 2019;26(1):34-55. Available from: <http://dx.doi.org/10.1108/jabes-06-2018-0028>.
27. McIntyre A, Heron RL, McIntyre MD, Burton SJ, Engler JN. College students from families of divorce: Keys to their responsibility. *J Applied Dev Psychol* 2018;24(1):17-31.
28. Younesi F, Moein L, Shamshirinia T. A Comparison of the Mental Health, Self-Esteem and Responsibility of Guidance School Girl Students from Divorced and Normal Families a Case Study of Firuzabad City. *Soc Women* 2010;1(2):90-8.
29. Bavazin F, Sepahvandi MA, Ghazanfari F. The Effectiveness of Communication Skills Training on Social Responsibility of Depressed Adolescent Females. *Nurs Edu* 2018;7:48-58.
30. Hadadi S, Badri R. A study the Effects of life Skills Instruction on Coping Strategies. *J Instruc Evalu* 2013;6(21):79-94.
31. Naderibeni R, Lotfi H. The Effect of Teaching Life Skills on Dare and Accountability of Imam

- Khomeini Naval Academy's Cadets. *J Res Manag Teach Marine Sci* 2018;5(1):1-11.
32. Rahimi H. The Analysis Of Relationship Between Life Skills And Responsibility In Students At University Of Kashan. *Iranian J Culture Islam Univ* 2015;52(78):12-29.
33. Ehteshamzadeh P, neghabdar A. The effect of life skills training on responsibility and self-esteem of female students. *J Soc Psychol* 2015;5(21):44-53.
34. Graves KN, Sentner A, Workman J, Mackey W. Building positive life skills the Smart Girls way: evaluation of a school-based sexual responsibility program for adolescent girls. *Health Promot Pract* 2011;12(3):463-71. Available from: <http://dx.doi.org/10.1177/1524839910370420>.
35. Ibrahim M, Kusuma AE. The effect of collaborative based science learning model on enhancing students' critical thinking skills and responsibility. In: *Journal of Physics: Conference Series*. IOP Publishing; 2020. p. 012026.
36. Abiodullah TADM, Iqbal MZ. Analysis of Social Responsibility Skills with Reference to Life Skills in Secondary School Curriculum. *Pakistan Soc Sci Rev* 2021;5(21):126-38.
37. Moradi A. The effectiveness of life skills training on self-esteem and responsibility of high school students in Delvar region. *International Conference on Psychology and Behavioral Sciences*; Tehran, Iran 2013.

THE EFFECT OF LIFE SKILLS EDUCATION ON THE ACCOUNTABILITY OF ADOLESCENT GIRLS WITH A SINGLE PARENT IN HIGH SCHOOLS OF URMIA

Naser Parizad¹, Moloud Radfar², Vahid Alinejad³, Sima Rahdaneh zade sabegh^{4*}

Received: 26 May, 2022; Accepted: 26 November, 2022

Abstract

Background & Aims: Adolescence is one of the most important and valuable periods of every person's life, because it is the beginning of physical and psychological changes. Separation from a parent, however, can disrupt the family framework and extend the tension of this period. On the other hand, the adolescent learns how to organize the society around him and take responsibility for his actions through the family. It seems that being a single parent can disrupt the process of adolescents' commitment. This study aimed to determine the effect of life skills education on the responsibility of adolescent girls with a single parent.

Materials & Method: This research was a quasi-experimental study with a pre-test-post-test design and a control group. It was conducted in 2021 on 100 adolescent girls with a single parent aged 15-18 years. In this study, multistage sampling was performed to select participants; then they were randomly allocated to control and intervention groups. Eligible participants completed the demographic characteristic and adolescent responsibility questionnaire before and after the intervention and 4-6 weeks after the intervention. Virtual group education sessions were implemented on Sky room for 60-90 minutes. Each group included 6-10 people, and ten group training sessions with one-week interval were conducted. Data were analyzed using an independent t-test and analysis of variance with repeated measures by SPSS software version 22. P-values less than 0.05 were considered significant.

Result: The results showed a statistically significant difference between the mean score of responsibility of female adolescents in the intervention and control groups after the intervention ($P < 0.001$).

Conclusion: According to the results of this study, life skills educations could increase their responsibility. Considering the responsibility for the growth and personal, academic and social health of students and ultimately the progress of society, life skill programs are recommended for adolescent girls with a single parent.

Keywords: Adolescents, life skills, responsibility, single parenting

Address: Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran

Tel: +984432754963

Email: s.rahdaneh14@gmail.com

Copyright © 2022 Nursing and Midwifery Journal

This is an open-access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, as long as the original work is properly cited.

¹ Assistant Professor, Department of Nursing, Patient Safety Research Center, Clinical Research Institute, Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran

² Associate Professor of Psychiatric Nursing, Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran

³ Assistant Professor of Biostatistics, Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran

⁴ Master's student in psychiatric nursing, Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran (Corresponding Author)